

ТРАНСОНИМИЗИРАНИ ХИДРОНИМИ В БЪЛГАРСКИЯ И В ХЪРВАТСКИЯ ЕЗИК

Йоланта Гола-Журек

Познански университет „Адам Мицкевич“

Йоланта Гола. Трансонимизация гидронимов в болгарском и хорватском языках

Статья посвящена явлению трансонимизации в двух славянских языках: болгарском и хорватском. Переход одной категории собственных имен в другую затрагивает многие сферы жизни (присвоение переносных имен или зоонимов, антропонимических имен в форме топонимов, присвоение личных имен торговым и сервисным объектам или продуктам и т. д.). Этот процесс заключается в преобразовании имени собственного из одной категории в имя собственное другой категории, благодаря чему создаются трансоимы – новые, вторичные имена собственные. Примером может служить преобразование названия реки Дунай в название болгарского крема «Дунай», отеля «Дунай» в Хорватии или улицы «Дунай» в Кракове. В статье рассматривается процесс трансонимизации как способ создания и существования болгарских и хорватских имен собственных в городском пространстве двух славянских стран, представлены также механизмы именующих процессов, исследование которых могло бы быть продолжено и расширено и в других славянских языках.

Ключевые слова: трансонимизация, антропонимия в болгарском и хорватском языках, топонимы, хремотонимы

Jolanta Gola. The Transonymization of Hydronyms in Bulgarian and Croatian

The article is devoted to the phenomenon of transonymization in two Slavic languages: Bulgarian and Croatian. The transition of one category of proper nouns to another affects many areas of life (the adoption of transferred names or zoonyms, anthroponymic names in the form of toponyms, the giving of personal names to commercial and service establishments or products, etc.). This process consists in the conversion of a proper name from one category into a proper name from another category, thanks to which transonyms are created, which are new, secondary proper names. An example of this is the transformation of the name of the Danube River into the name of the Bulgarian cream Danube, the Danube hotel in Croatia, or Danube Street in Krakow. The article examines the process of transonymization as a way of creating and maintaining Bulgarian and Croatian proper names in the urban space of the two Slavic countries, and presents the mechanisms of name-forming processes, the study of which could be continued and expanded in other Slavic languages.

Key words: transonymization, anthroponymy in Bulgarian and Croatian, toponyms, chrematonyms

Процесът на трансонимизация се състои в прехвърлянето на собствени имена от една категория към собствени имена в друга. Това явление е известно отдавна и се среща в много области на живота: например с лични оними се наричат търговски обекти и заведения, ресторанти, места за настаняване и дори продукти. Както се вижда от проведените досега наблюдения на място, има много имена на водни обекти, които са прехвърлени в други категории собствени имена. Съвременният поглед върху хидронимите, трансонимизирани в ходоними, урбаноними, хремотоними и други категории собствени имена, ни позволява да ги открием и в области, които досега не са били проучвани, като например имената на яhti, кораби, уелнес и спа центрове, имена на спортни клубове и дори имена на музикални събития, каквито примери ще бъдат представени в настоящата статия. Трансонимизираните имена, т.е. тези, които се използват вторично, са силно свързани с феномена *linguistic landscape* – езиков пейзаж.

Това понятие е създадено от канадските изследователи Родриг Ландри и Ричард Бурхис през 1997 г. (Ландри, Бурхис 1997). Техните изследвания са на границата между социолингвистиката и приложната лингвистика. Те са първите, които обръщат внимание на езика, използван в обществените пространства, като ключов показател за езиковите нагласи, предоставящ важна информация за обществото и отношенията между социалните групи. Явлението *linguistic landscape*, разработено от споменатите лингвисти, е представено и описано по-подробно в статия на Богумила Гурал, озаглавена *Какво е езиков пейзаж?* (Гурал 2011). Езиковият пейзаж се отнася до писмения език, който може да се види както в официални, т.е. публични, така и в неофициални, т.е. частни марки. Моите изследвания обхващат и двете групи марки. Езиковият пейзаж се оказва често срещано явление, което може да се наблюдава в ежедневието и в публичното пространство – той присъства на информационни табели, плакати, билбордове, лога, табели на магазини и ресторанти и дори като елемент от графити.

Тази статия е плод на вдъхновението, открито в лингвистичния пейзаж, особено в България и Хърватия, в наблюденията върху собствените имена в градските пространства и колекцията от фотографии на забелязаните оними. Избраните славянски езици – български и хърватски, са интересен пример за съпоставка, защото използват различни азбуки и имат различни характеристики. Изследователският метод на фотографиране на градското пространство, както и на графити, табели с имена на улици, имена на ресторанти и кафенета е източник на информация за обществото в дадено място. Той позволява да се представи уникалната смесица от култура и език, тъй като езиковото и културното пространство,

които са обект на нашето наблюдение, се характеризират с етническо разнообразие и присъстващи навсякъде заемки от английския език отчасти поради присъствието на туристи на неговата територия. Статията има за цел да представи процесите на създаване, заемане и съществуване в градското пространство на трансоними, събрани на Балканите, а и извън тях, тъй като са се превърнали в източник на вторична онимизация, т.е. били са използвани за именуване на други обекти.

Примерите за трансоними, представени по-долу, са само част от имената, събрани за подготовката на докторската дисертация „Трансонимизирани хидроними в българския и хърватския език“, която ще засяга трансонимизацията в двата споменати славянски езика. Пример за трансоним е преходът на името на река Дунав към името на българската сметана „Дунав“, името на хотел „Dunav“ в Хърватия или името на улица „Dunaj“ в Краков. Обръщам внимание на вторичната употреба на хидроними, т.е. имената на океани, морета, езера и други водни басейни, както и на различни течащи води, т.е. на реки, потоци, водоеми и водопади, при именуването на градски обекти, търговски и обслужващи обекти, улици, площи, паркове, компании и продукти, включително ястия в менюто на ресторантите. Вторичното използване на хидроними е изследвала единствено Уршула Бияк в една от статиите си – *Одхидронимични хремоними (опит за проучване)* (Бияк 2011). Според изследователката „трансонимизацията на топоними най-често се случва в резултат на метонимия, като само някои имена се създават с използване на метафора (внесени имена). При създаването на трансоними съществено участие има „чистата“ трансонимизация, т.е. пренос без формални експоненти, както и разширената трансонимизация с използване на суфикси и допълнителни лексикални елементи“ (Бияк 2017: 1).

В статията си *Трансонимизация, или „миграцията на имената“* (Бияк 2017) лингвистката очертава и историята на понятието „трансонимизация“. За целите на настоящото изследване и за да представя част от проведените досега проучвания, приемам термина, предложен от Уршула Бияк. Избирам тази дефиниция на *трансонимизацията*, защото тя има най-широко значение и ще бъде най-подходяща за темата на моите разсъждения. Тя ще включва всеки процес на преход на име от една категория собствени имена към друга категория собствени имена.

Ономастиката като научна дисциплина се развива през XIX век първоначално в Германия, Франция и скандинавските държави, а по-късно и в Полша. За основател на славянската ономастика се смята словенският лингвист и славист Франц Миклошич, автор на *Албански изследвания* (*Albanische Forschungen*, Wiedeń, 1870 – 1871). Мнозина полски изследо-

ватели са се занимавали с тази област на науката, която се фокусира върху собствените имена, в резултат на което са публикувани множество разработки, от които можем да черпим информация. Сред най-известните и уважавани ономасти са Витолд Ташицки (Ташицки 1958), Станислав Роспонд (Роспонд 1951), Кажимеж Римут (Римут 1967), Александра Чешликова (Чешликова 1996), Ева Жетелска-Фелешко (Жетелска-Фелешко 2006) и др. Техните изследвания и терминологични постановки са станали основа за следващите поколения ономасти. Въпреки че хидронимията има утвърдена позиция в полската лингвистика, явлението за вторичното използване на хидронимите остава пренебрегнато и изместено на заден план. До момента в Хърватия и България тази тема не е систематично проучвана (вж. Брозович Рончевич 1995, Димитрова и кол. 2007, Заимов 2021). До момента не са публикувани изследвания върху трансонимизацията на хидроними или други собствени имена, поради което считам, че тази тема заслужава да бъде изследвана и да запълни празнините в лингвистичните изследвания. Малкото научни публикации обхващат тесен кръг от въпроси: едно собствено име, една географска област или само една категория оними.

Ще започнем прегледа с ононими, произлизащи от имената на морета. В България повечето имена произлизат от единствения морски басейн – Черно море, а в Хърватия – от Адриатическо море. Значителна част от имената се използват в оригиналната им форма без морфологични промени. Въпреки това се забелязва семантична промяна, защото десигнатът, който се назовава, се променя: от името на водно тяло или водоем става название на хотел, ресторант, парк или спортен клуб. Примери за ононими, които са създадени в резултат на трансонимизация и са претърпели промяна в референта, който се назовава, са: [улица] „Черно море“ в Садовец, [улица] „Черно море“ във Видин, [жилищен комплекс] „Черно море“ в Несебър, [боксов клуб] „Черно море“ във Варна, [бар] „Jadran“¹ в Трогир, [хотел] „Jadran“ в Пореч, [плаж] „Jadran“ на остров Кърк, [футболен клуб] „Jadran“ в Плоче. Намерените трансоними принадлежат към различни категории собствени имена, главно топоними, например: имена на улици в градове като Садовец (ул. „Черно море“) или Приморско (бул. „Черно море“), имена на села (с. Черно море) или жилищни комплекси или отделни сгради, например вила в Бургас („Черно море“).

Името *Черно море* се използва и в наименования на фирми, например в имената на хотели (хотел „Черно море“ в Слънчев бряг), ресторанти

¹ На хърватски език Адриатическо море = Jadransko more = Jadran. – Б. ред.

(ресторант „Черно море“ в Созопол), спортни клубове във Варна, например танцов клуб (танцов клуб „Черно море“), магазини и кооперации (Земеделска кооперация „Черно море“ в Балчик), футболния фен магазин „Черно море“ във Варна, информационната агенция/телевизия (тв „Черно море“), заглавия на песни², например „Черно море“ в изпълнение на Тодор Колев. Трансонимът в името на жителите с окончание -ец (черноморец – жител на черноморското крайбрежие) е използван за наименование на: град (Черноморец), къмпинг („Черноморец“) и футболен клуб („Черноморец“ в Балчик). Подобна ситуация може да се наблюдава в хърватските имена, отнасящи се до Адриатическо море: кафе-бар „Jadran“ в Трогир, кафе-бар „Jadran“ в Загреб, кафе-бар „Jadran“ в Солин, ресторант „Jadran“ в Бродарица, ресторант „Jadran“ в Оребич, хотел „Jadran“ в Риека, хотел „Jadran“ в Шибеник.

Освен имената, които се използват вторично и функционират в оригиналната си форма в именителен падеж, много от имената, срещани в езиковия пейзаж на Балканите, са претърпели трансформации, за да съответстват на локацията, която описват. В българския контекст името на водния басейн се появява под формата на прилагателното *черноморски*. Често основните оними получават и допълнителни елементи, които уточняват обхвата на услугите и дават подробности за името. Ето примери за граматически променени или разширени имена: фестивал „Черноморски вечери“ в град Черноморец, хоров фестивал „Черноморски звуци“ в град Балчик и фолклорен фестивал „Черноморски събор „Евро фолк“, който се провежда в градовете Царево, Китен и Приморско, изпълнител на подводни услуги „Черноморски водолазен център“ във Варна, село Jadranovo, софтуерни услуги „Jadran informatika“ в Риека, магазин за морски дарове „Jadran tuna“ в Биоград на Мору, онлайн магазин „Jadranshop“, производител на стоманени конструкции „JadranStenico“, водни превози „Jadrolinija“, улица „Jadranska“ в Сплит, „Jadranska magistrala“, телевизионна станция в Сплит „TV Jadran“.

При представянето на следващата група имена е важно да се отбележи, че музиката е важна част от живота на хората не само в България и Хърватия, но и в други южнославянски страни. Ще разгледаме трансоними, свързани със света на музиката, включително имена на песни, групи, фестивали и музикални събития. Интересен механизъм за създаване на собствени имена е заемането на оними главно от английски, например: фестивал за танц и музика „Black Sea Dance Festival“, уебсайт за продажба на имоти „Black Sea IMO“, име на спортна асоциация „Black Sea Team“, име на риба Black sea bass, име на голф комплекс „Black Sea Golf and Country

² Имената на песните в ономастичната терминология се наричат идеоними. – Б. а.

Club“, танцов клуб „Dance Sport Club Черно море“. Българските певци и музикални групи също обичат да се позовават на името на Черно море. Най-известно е заглавието на песента на Тодор Колев „Черно море“ и нейните кавъри в изпълнение на „The Turbans“ и Годжи, Гъмзата и Батката, както и песента на Ангел и Моисей със същото заглавие.

Адриатическо море също се използва често при именуването на събития или групи, например: мъжки хор „Klapa Jadran“, наименование на кораб или лодка, на която се организират музикални вечери „Makarski Jadran“. Сред имената, заимствани от английски, или такива, които са създадени от комбинация на местни и чужди имена, интересни примери са: фестивалът „International Folk Dance and Music Festival – Jadran FEST“, който се провежда в Черна гора (Будва, Бар, Чан), или фолклорната група „Jadran Beaver Valley Junior Tamburitza“ към Хърватската братска асоциация (Croatian Fraternal Union – CFU) в Пенсилвания. Сред хърватските песни могат да се споменат следните примери: песента на Оливер Драгоевич „Oči boje Jadrana“, песента на групата от Загреб „The Dekle Od Dunava do Jadrana“.

Много имена могат да бъдат класифицирани като хибридни в случаите, когато са създадени чрез комбиниране на местното име на водоем или водоем със заемка главно от английски език, например бар „Jadran Beach Bar“ в Сплит, хотел „Jadran All Inclusive Resort“, апартаменти „Neretva dream“ в Комин, хотел Ethno Village Stara Lonja в Лоня, ваканционен курорт „Robinson Camp Kupa“ в местността Юратовички Бриг, хотел „River huts Zrmanja“ в Обровац, кафе-бар „Jadran“ в Загреб, ресторант „Mala mora Restaurant & Cocktail Bar“ в Кацел Лукшич. Подобни имена, вторично образувани и произлизащи от Черно море, все още не са наблюдавани в градското пространство.

Друга група оними е произлязла от имена на реки: улица „Дунав“ в Омуртаг, хотел „Дунав“ във Видин, парк „Марица“ в Пловдив, град Лом на река Лом, хотел „Струма“ в Перник, парк и хотел „Камчия“ в природния резерват „Камчия“, стадион „Огоста“ в Монтана. Намерени са и трансоними, произлезли от имена на реки, но такива, които подлежат на деривация или модификация (имат допълнителен елемент), например бул. „Придунавски“ в Русе, крем „Дунавски вълни“, ресторант „Малката Марица“ в Пловдив, хотел „Dunav Plaza hotel“ в Русе, промишлено-енергийно предприятие „Мини Марица-изток“ в Раднево или агенция за недвижими имоти „Марица имоти“ в Пловдив, прототип на български модел автомобил „Хеброс“. Примери за хибридни имена както на български, така и на английски език са: ресторант „Камчия Комплекс „Романтика“ във Варна и апартаменти „Weleka Beach“ в Синеморец.

В България са открити и вторични имена, произлизащи от имената на български езера и водопади, например: хотел „Аркутино“ в Созопол, къмпинг „Сребърна“ и апартаменти „Сребърна“ в село Сребърна. В тази група имена се включват и примери за хибридни имена, като: „Arkutino Beach Bar“ на плажа Аркутино, „Ваканционен дом „Сребърна“ в село Сребърна и др.

В езиковия пейзаж на Хърватия има и много примери за имена, взети от имената на реки, езера или водопади, например: хотел „Drava“ в Осиек, апартаменти „Кура“ в Карловац, ваканционна къща „Vilina kosa“ до едноименния водопад, фериботни услуги „Skradinski Buk“, ресторант „Modro oko“ в местността Йезера, ресторант „Perast“ в Дубровник. Също така си заслужава да се разграничат между всички имена на водоеми и сладководни басейни тези, чиито имена могат да бъдат определени като хибридни, например: ваканционен курорт „Robinson Camp Kuра“ в Юра-товички Бриг, хотел и детски лагер „Camp Krka“ в Лозовац, музей „Eco-camp Krka“ в Пуляне, къмпинг „Vransko Lake“ в Биоград на Мору, къмпинг Camping Baćinska jezera, [бар] Beach bar Părić – Baćinska jezera в местността Бачина. Значителна част от споменатите досега имена както на български, така и на хърватски език се намират в близост до посочените по-горе водоеми и водни източници и носят името на морето, реката, езерото или водопада.

Интересна и доста многобройна група са имената с чужд произход, заимствани главно от английски език и отнасящи се до Адриатическо, Черно и Средиземно море – те използват прилагателното „adriatic“ в английски, прилагателното „черноморски“ в български и английското прилагателно „mediterranean“. Това са предимно имена на музикални събития и фестивали, например *Adriatic Dance and Music Festival* в Кърк и Сен, международният хоров фестивал и конкурс *Adriatic Pearl International Choir Festival and Competition* в Дубровник, *Mediterranean Summer Tango Festival* в Пореч, *Черноморски вечери* в град Черноморец, хоровият фестивал *Черноморски звуци* в град Балчик и *Черноморски събор „Евро фолк“* в Царево, Китен и Приморско.

Отделна група имена във вече споменатите страни представляват апелативните оними, произлизащи от нарицателни имена, свързани с вода, главно с думата „море“ на английски език, например: *Sea Star festival* в Умаг, Хърватия, *Seasplash Festival* в Шибеник, Хърватия, *Beat na moru* (име, съставено от заимствания елемент „beat“ и родния „na moru“, фестивал, който се провежда през август в Пунат на остров Кърк в Хърватия) и *Sea sound festival* в Шибеник. Чест процес е и създаването на трансоними с думата „река“, както и с термин, изразяващ водоем, из-

разен с прилагателно, например: [улица] *Луда река* в София, [улица] *Студена река* в София, [улица] *Бяла река* и [улица] *Черна река* в София.

Друга тенденция, която се наблюдава при разглеждането на езиковия пейзаж на Балканите, е пълното изоставяне на родните думи, имената на водни басейни и водоеми. Вместо това се създават имена, свързани с водата, произлизащи от думи като *water*, *sea*, *river*, *adriatic*, взети изцяло от английския език или представляващи смесица от няколко чужди езика или съкращение от ключови думи. Като примери за такива хибридни, комбинирани имена може да се приложат [ваканционни оферти] *Adriagate*, [събитие] *Adriatic Gastro Show*, [бар] *Caffe bar Adria*, [спа салон] *Mediterranean Massage & Spa*, [производител на метални конструкции] *Hydema Adriatic*, [агенция за недвижими имоти] *Adriatica real estate*, [дистрибуция на препарати за поддръжка на лодки и морско оборудване] *Seven Sea Company*, [туристическа агенция] *Sea King travel agency*, [туристическа агенция] *Adriatic Pearl travel agency and charter*, [събитие] *Gran Turismo Adriatica*, [рок група] *Wild Adriatic*, [туристическа агенция] *Waterworld Holidays*, [яхта] *Adris*, [фирма за наем на оборудване] *Adriatic Sailing Ltd., Yacht Charter & Charter Management*.

Общо бяха извлечени около 200 собствени имена в двата изследвани езика за места близо до Черно море, Адриатическо море, както и от центъра и периферията на България и Хърватия. За целите на тази статия съм подбрала само няколко от тях, емблематични примери, които илюстрират различните начини, по които се създават и съществуват онимите в градското пространство на тези страни. Повечето от тях са свързани с крайбрежието на двете страни, в градове като Варна, Бургас, Несебър, Созопол, Приморско, Сплит, Дубровник, Биоград на Мору, Задар и др., както и в близост до водоеми и сладководни басейни, като реки, водопади и езера. Този фактор може да подсказва за наличието на определена зависимост – колкото по-близо е даден обект до даден водоем, толкова по-вероятно е неговото име да бъде използвано в процеса на номинация. Сред топонимите най-често срещаните трансоними са имената на улици. Що се отнася до фирмонимите, повечето от онимите в тази категория са имена на хотели, ресторанти, събития и музикални прояви. Отбелязани са и няколко имена на магазини или фирми, но те са значително по-малко. Класификацията включва и трансоними от чужд произход – собствени имена на английски език, отнасящи се до културни събития и обществени съоръжения, както и много хибридни имена.

Целта на тази статия беше да представи трансоними в градското пространство, срещащи се на Балканите. Повечето от събраните оними са създадени чрез приемане на името на водоизточника или водоема в

основната му форма без модификация. Бяха цитирани близо 40 такива примера. Друг метод за създаване на имена е деривацията. Често онимът получава допълнителен елемент, който определя и уточнява естеството на дадено място, или флексия в зависимост от граматичния род. От наличните източници са подбрани и представени 13 такива онима. Повечето от приведените примери са производни от морета – Черно море и Адриатическо море. Въпреки това също бяха представени и названия, които произлизат от имена на реки, езера или водопади – 35 трансоими на български и хърватски език доказват, че тези имена често се използват в основната си форма или в комбинация с една или повече думи, заимствани от английски език. Подобна ситуация се наблюдава и в случая с имена на песни, групи, фестивали и музикални събития – представени са около 20 примера в тази категория.

Интересна група оними представляват апелативните имена, произлизащи от общоприети названия, свързани с вода, главно от думата „море“ на английски език, както и тези, създадени изцяло на английски език и отнасящи се до водни басейни или водоеми. Честа практика е и използването на прилагателни като *adriatic*, *mediterranean* или *черноморски*. Открити са около 20 онима, заимствани от английския език. Събраните собствени имена са само малка част от всички трансоими на Балканите, главно в Хърватия и България. Онимите, представени в статията, доказват, че категорията на собствените имена, каквато са хидронимите, често се използва вторично в процеса на номинация – под формата на трансоими от хидроними.

ЛИТЕРАТУРА

- Бияк 2011:** Bijak, U. Chrematonimy odhydronimiczne (próba rekonesansu). // *Język Polski*, 2011, t. XCI (91), z. 4, 263 – 272.
- Бияк 2017:** Bijak, U. Transonimizacja, czyli „wędrowki nazw“. // *Folia onomastica Croatica*, 2017, № 26, 1 – 14.
- Брозович Рончевич 1995:** Brozović Rončević, D. „Staroeuropska“ hidronimija. // *Filologija*, 1995, № 24 – 25, 81 – 86.
- Брозович Рончевич 1998:** Brozović-Rončević, D. *Hrvatska hidronimija u slavenskom i tzv. staroeuropskom okružju*. Zavod za lingvistička istraživanja HAZU, Zagreb, 1998.
- Гурал 2011:** Góral, B. *Czym jest pejzaż językowy (linguistic landscape)?* Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2011.
- Димитрова и кол. 2007:** Димитрова, Ст., Л. Грозданова, М. П. Стойнева, Т. М. Мичев. Български хидроними. [Stefana Dimitrova, Lilyana Grozdanova, Maya P. Stoyneva & Tanyo M. Michev. Balgarski

- hidronimi.] // *Inventory of Bulgarian Wetlands and their Biodiversity*. Sofia, 2007, 55 – 74.
- Жетелска-Фелешко 2006:** Rzetelska-Feleszko, E. *W świecie nazw własnych*. Warszawa – Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2006.
- Займов 2021:** Займов, Й. *Български водонис*. Т. 3. [Zaimov, Y. *Balgarski vodopis*.] София: БАН, 2021.
- Ландри, Бурхис 1997:** Landry, R., Bourhis, R. Y. Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study. // *Journal of Language and Social Psychology*, 1997, 16 (1), 23 – 49.
- Римут 1967:** Rymut, K. *Nazwy miejscowe północnej części dawnego województwa krakowskiego*. Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1967.
- Роспонд 1951:** Rospond, S. *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej*. Wrocław: Polskie Towarzystwo Geograficzne, 1951.
- Ташицки 1958:** Taszycki, W. *Onomastyka*. Wrocław – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1958.
- Чешликова 1996:** Cieślíkowa, A. Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych. // *Onomastica*, XLI, 1996, 5 – 19.